

Kraków, 12 maja 2016 r.

Prof. dr hab. Marek Bankowicz
Katedra Współczesnych Systemów Politycznych
Instytut Nauk Politycznych
i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Jagielloński

OPINIA

na temat jednotematycznego cyklu artykułów pt. „Polityka zagraniczna a przemiany polityczne w krajach Grupy Wyszehradzkiej po 1989 roku” oraz pozostałego dorobku naukowego Pana dr. Pawła Ukielskiego ubiegającego się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego.

Sylwetka Habilitanta

Paweł Ukielski w 1999 roku uzyskał magisterium w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie na podstawie rozprawy pt. „Blok radziecki wobec „Solidarności” sierpień 1980 – grudzień 1981”. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce uzyskał z kolei w 2006 roku w Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, przedstawiając i broniąc dysertację doktorską pt. „Rola czeskich i słowackich elit politycznych w procesie podziału Czecho-Słowacji (1989-1992)”.

Nieprzerwanie od 1999 roku P. Ukielski pracuje w Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. Aktualnie zajmuje stanowisko adiunkta w Zakładzie Europy Środkowo-Wschodniej ISP PAN. Związany jest ponadto z warszawską uczelnią Collegium Civitas, gdzie prowadził zajęcia dydaktyczne z przedmiotów „Europa Środkowa we współczesnym świecie” i „Pamięć i polityka”, a także wypełniał obowiązki promotorskie, pod jego kierunkiem powstało sześć prac magisterskich i jedna praca licencjacka. Jednakowoż doświadczenia dydaktyczne dr. P. Ukielskiego należy uznać za stosunkowo skromne.

Ważne miejsce w aktywności Habilitanta zajmowała praca na polu muzealniczym, był bowiem zastępcą dyrektora i kierownikiem Centrum Edukacyjnego Muzeum Powstania

Warszawskiego. W tym obszarze odnotował wiele osiągnięć i sukcesów, również w wymiarze międzynarodowym, będąc pomysłodawcą, inicjatorem i realizatorem szeregu wystaw, a ponadto autorem bądź współautorem przewodników po ekspozycjach. Brał aktywny udział w tworzeniu Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia – instytucji skupiającej obecnie 48 podmiotów z różnych państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Kanady, zajmującej się upowszechnianiem wiedzy o totalitaryzmach i upamiętnianiem jego ofiar. Już drugą kadencję zasiada, jako członek pięcioosobowej Rady Wykonawczej, we władzach tej instytucji, wywierając znaczący wpływ na kierunek jej prac i realizowaną linię programową. Od września 2014 r. dr P. Ukielski pełni funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Pamięci Narodowej.

Na słowa uznania zasługuje aktywność konferencyjna dr. P. Ukielskiego. Od uzyskania stopnia doktora, a zatem w okresie niespełna dekady, wygłosił 28 referatów na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych i popularnonaukowych, a w wielu innych uczestniczył w charakterze prowadzącego, dyskutanta czy panelisty. Współorganizował kilka dużych konferencji międzynarodowych.

Ocena jednotematycznego cyklu artykułów pt. „Polityka zagraniczna a przemiany polityczne w krajach Grupy Wyszehradzkiej po 1989 roku”

Jednotematyczny cykl artykułów, pomyślany jako przedsięwzięcie habilitacyjne, obejmuje 24 teksty, z których 22 ukazały się w języku polskim, a po jednym w języku hiszpańskim i języku angielskim.

W obrębie cyklu liczbowo dominują (stanowiąc 14 spośród 24 pozycji) artykuły zamieszczone w wydawanym przez Instytut Studiów Politycznych PAN roczniku „Europa Środkowo-Wschodnia”. Dr P. Ukielski zamieszczał tam opracowania omawiające z roku na rok, w okresie 2003-2009, rozwój sytuacji politycznej, politykę zagraniczną i sprawy gospodarcze Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej. Opracowania te mają dość hybrydalny charakter łączący raport z rodzajem tekstu sprawozdawczego. Sam habilitant w autoreferacie określa je jako „kalendaria”. Są to z pewnością teksty pożyteczne dla polskiego czytelnika poszukującego informacji o Czechach i Słowacji, mają niewątpliwą wartość faktograficzną, są napisane rzeczowo i sprawnie, nie zawierają błędów merytorycznych. Jednak ich naukowość jest niestety dość ograniczona i mało przekonująca, żeby nie powiedzieć bardziej jednoznacznie - niewielka. Mamy tu bowiem wyłącznie deskrypcję, teksty są zupełnie pozbawione warstwy interpretacyjnej. Autor nie

wyłuszczył stawianych sobie celów analitycznych, nie przedstawił żadnych hipotez bądź tez, nie sformułował jakichkolwiek pytań badawczych, nie dokonał konceptualizacji w obrębie podstawowych dla badanej problematyki pojęć i definicji. Sprawozdawał i opisywał, niczego przy tym nie wyjaśniał, nie rozstrzygał i nie analizował. Poza tym teksty te nie zawierają choćby minimalnej obudowy metodologicznej, nie posiłkują się żadnymi metodami badawczymi stosowanymi w politologii. Jedynym wyznacznikiem ich – by tak to ująć – naukowości są przypisy. Nie pełnią one zresztą w tekstach o tym charakterze istotniejszej roli. Ale i źródła, do których Autor się odwoływał, oraz przywoływana literatura przedmiotu są mocno selektywne. Autor nie zadał sobie trudu dotarcia do całości dostępnej literatury czeskiej czy słowackiej, a to przecież powinno cechować badacza, zadawała się znajomością kilku tylko pozycji, stosując najwyraźniej jako zupełnie wystarczającą zasadę *pars pro toto*, a jednym z podstawowych źródeł wiedzy o sytuacji w Czechach i Słowacji uczynił doniesienia polskiej prasy.

Pozostałe dziesięć pozycji jednotematycznego cyklu publikacyjnego to teksty o różnym charakterze. Mamy tam bowiem i kilkustronicowy artykuł publicystyczny („Polska-Czechy. Sojusz strategiczny? [w:] „Międzynarodowy Przegląd Polityczny” nr 4/2007), i niewiele większy objętościowo – skądinąd raczej też bardziej publicystyczny niż naukowy – rozdział w książce „Pogłębianie integracji europejskiej a polskie i czeskie interesy narodowe”, [w:] „Bezplodny sojusz? Polska i Czechy w Unii Europejskiej, red. O. Krutílek, A. Wołek, Kraków-Brno 2011), i solidne opracowanie („Transformacja ustrojowa w Polsce i państwach wyszehradzkich po 1989 r. Szkic porównawczy”, [w:] „Między systemami. Społeczeństwo Polski północno-wschodniej wobec przemian ustrojowych 1989 roku”, red. M. Markiewicz, A. Pyżewska, Białystok 2014. Doceniam to, iż Habilitant stara się publikować teksty w obcych językach, o czym świadczą takie opracowania, jak „Cooperación regional en el Marco del Grupo de Visegrado”, „Lamusa” nr 5/2006 oraz „Differing Paths to NATO in the Visegrad Group: The Case of Slovakia”, [w:] „Towards a New Europe: Identity, Economics, Institutions, Different Experiences”, ed. A. Tonini, Florence 2006.

Owe dopełniające cykl teksty mają z grubsza analogiczne jak artykuły z rocznika „Europa Środkowo-Wschodnia” zalety i wady. Z jednej strony trzeba przyznać, że Autor pisze interesująco, potrafi przyciągnąć uwagę czytelnika, w tekstach nie ma potknięć czy niewłaściwych stwierdzeń. Z drugiej – artykuły są zdecydowanie deskrypcyjne, nastawione na prezentację faktografii, nie zawierają też i pytań badawczych, są pisane z całkowitym pominięciem metodologii naukowej. To wszystko powoduje, że pomimo ich

potencjału informacyjnego, czasami nawet sporego, reprezentują one sposób widzenia świata polityki charakterystyczny raczej dla ujęć popularnonaukowych, a nie naukowych. Innymi słowy mówiąc - to bardziej pogłębiona publicystyka niż twarda politologia. Autor bez wątpienia solidnie opisał przemiany polityczne w Czechach i Słowacji (bo już nie w Polsce i na Węgrzech) oraz zasadnicze fakty z zakresu polityki zagranicznej tych państw, ale nie pokusił się o refleksję na ile realizowana polityka zagraniczna była funkcją dokonujących się przemian politycznych.

Słabością merytoryczną recenzowanego jednotematycznego cyklu artykułów, opatrzonego wszak zbiorczym tytułem „Polityka zagraniczna a przemiany polityczne w krajach Grupy Wyszehradzkiej po 1989 roku”, jest wyraźne zachwianie proporcji pomiędzy poszczególnymi przypadkami i wątkami tematycznymi. Grupa Wyszehradzka skupia cztery państwa – Czechy, Słowację, Polskę i Węgry. Habilitant skupił się przede wszystkim na Czechach i Słowacji. Problematykę polską podejmował z rzadka i okazjonalnie, zresztą niemal zawsze jako element szerszej, regionalnej, całości. Problematykę węgierską poruszył natomiast już w sposób zupełnie śladowy. Cykl nie zawiera przy tym żadnych opracowań poświęconych Grupie Wyszehradzkiej jako takiej, a także ocenie charakteru jej obecności na arenie polityki europejskiej. A przecież refleksja nad fenomenem Grupy Wyszehradzkiej, która jest szczególnego rodzaju zrzeszeniem współpracy regionalnej, nie zaś sformalizowaną organizacją międzynarodową, wydaje się być wysoce atrakcyjna z punktu widzenia badacza. Autor nie dokonał też żadnego bilansu aktywności Grupy Wyszehradzkiej, nie pokazał jej sukcesów i niepowodzeń. To wszystko wywołuje spory niedosyt, ponieważ można było się spodziewać, iż tego rodzaju kwestie zostaną w cyklu uwzględnione.

Ocena pozostałego dorobku naukowego

Dr P. Ukielski jest autorem monografii pt. „Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji”, Warszawa 2007, która powstała na podstawie obronionego rok wcześniej doktoratu. Książka opisuje proces wiodący do likwidacji Czechosłowacji (oficjalna i pełna nazwa – Czeska i Słowacka Republika Federacyjna), co nastąpiło o północy z 31 grudnia 1992 roku na 1 stycznia 1993 roku, a na jej miejsce powstały wówczas dwa państwa – Republika Czeska i Republika Słowacka. Mamy tu do czynienia z dobrze napisanym i solidnym pod względem merytorycznym opracowaniem, choć nie pozbawionym również pewnych mankamentów, o czym będzie mowa za chwilę.

Autor trafnie oddał dynamikę procesów, które w krótkim czasie zaprowadziły od „aksamitnej rewolucji”, czyli obalenia systemu komunistycznego w 1989 roku, do „aksamitnego rozvodu” w 1992/1993 roku i kresu wspólnego państwa Czechów i Słowaków. Zaprezentował przy tym oryginalne ujęcie, rozpatrując zjawisko „aksamitnego rozvodu” jako w gruncie rzeczy konsekwencję poczynań elit politycznych, z różnych powodów niezainteresowanych utrzymaniem Czechosłowacji, nie zaś wynik głębszych procesów społecznych. Nic zatem dziwnego, że monografia P. Ukielskiego spotkała się z przychylnym odbiorem nie tylko na polskim gruncie, ale została dostrzeżona i doceniona także w Czechach i na Słowacji. Co się zaś tyczy zasygnalizowanych powyżej mankamentów, to pierwszy z nich sprowadza się do, jak się wydaje, stałej u tego Autora nieumiejętności, niezdolności i niegotowości do przeprowadzenia pełnej kwerendy bibliotecznej w zakresie badanej problematyki i co za tym idzie ograniczania się do selektywnie przyjmowanej i honorowanej literatury. Mimo że nie sposób Autorowi zarzucić, iż nie wykorzystał czeskich i słowackich źródeł bezpośrednio traktujących o „aksamitnym rozwodzie”, to jednak pominął liczne publikacje o charakterze książkowym ważne dla opisanego i zrozumienia polityki czechosłowackiej oraz ewolucji systemu ustrojowego Czechosłowacji. Dla przykładu wymienić tu można książki: K. Vodička, L. Cabada, „Politický systém České republiky”, Praha 2003; S. Balík a kol., „Politický systém českých zemí 1848-1989”, Brno 2003, J.J. Bruski, E. Maur, M. Pułaski, J. Vykoukal (eds.), „Mezi dvěma transformacemi. Československo a Polsko v letech 1947(1948)-1989, Praha 2001 czy J.J. Bruski, E. Maur, M. Pułaski, J. Vykoukal (eds.), „Transformační procesy v Polsku a Československu/Česku po roce 1989”, Vratislav/Wrocław 2002. Druga uwaga krytyczna ma związek z nieco zachwianymi w książce – moim zdaniem – proporcjami pomiędzy zbyt obszernie potraktowanym kontekstem historycznym i trochę zbyt skrótowo ujętym samym przebiegiem „aksamitnego rozvodu”.

Dr P. Ukielski jest współautorem, obok A. Burakowskiego i A. Gubrynowicza, ważnej i ciekawej książki pt. „1989 – Jesień Narodów” Warszawa 2009. Praca ta analizuje przyczyny, przebieg i konsekwencje wydarzeń z 1989 roku, które doprowadziły do upadku komunizmu w Europie Środkowej i przeszły do historii jako „jesień narodów”. Wprawdzie problematyka poszczególnych państw prezentowana jest w książce rozłącznie, to jednak zawiera ona sporo analiz porównawczych. Chyba najlepszą częścią książki jest rozdział autorstwa dr. P. Ukielskiego pt. „Czechosłowacja – implozja systemu”. Tym razem Autor w sposób bardzo dobry połączył opis przebiegu wydarzeń w Czechosłowacji

w 1989 roku z wyjaśnieniami i interpretacjami dotyczącymi ich przyczyn i skutków, a także nie zlekceważył i nie pominął żadnych ważnych dla tematu źródeł i opracowań. Monografia zrobiła – by tak to ująć – „międzynarodową karierę”, miała bowiem edycję rumuńską (2013) i węgierską (2014). Przygotowywane jest też – jak czytamy w autoreferacie – jej tłumaczenie na język angielski.

Habilitant jest również autorem sześciu tekstów zamieszczonych w kolejnych rocznikach wydawnictwa „Europa Środkowo-Wschodnia”, pięć z nich dotyczy gospodarki, a jeden Albanii; rozdziału o kryzysie waluty euro w pracy zbiorowej pt. „Kryzys Unii Europejskiej”, red. J. Kloczkowski, O. Krutílek. A. Wołek, Kraków 2012; kilku artykułów na temat powstania warszawskiego, a także licznych haseł w słownikach: „Biographical Dictionary of Central and Eastern Europe in the Twentieth Century, eds. W. Roszkowski, J. Kofman, New York – London 2008 i „Słownik najnowszej historii świata”, red. J. Palmowski, Warszawa 2008.

Konkluzja

Dr Paweł Ukielski posiada dorobek naukowy – mierzony liczbą i poziomem publikacji, aktywnością naukową i konferencyjną – uzasadniający podjęcie starań o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego. Jednakowoż zgłoszony jako przedsięwzięcie habilitacyjne jednotematyczny cykl artykułów pt. „Polityka zagraniczna a przemiany polityczne w krajach Grupy Wyszehradzkiej po 1989 roku” rozczarowuje. W mojej ocenie cykl ten pod względem poziomu merytorycznego ma charakter zdecydowanie regresywny w porównaniu do wcześniejszych osiągnięć Habilitanta, a zwłaszcza jego autorskiej monografii pt. „Aksamitny rozwód. Rola elit politycznych w procesie podziału Czechosłowacji” czy tekstów napisanych do monografii pt. „1989 – Jesień Narodów”, której, jak już była powyżej mowa, jest współautorem. Rdzeń cyklu habilitacyjnego stanowią opracowania przeglądowe i sprawozdawcze, co prawda napisane sprawnie i komunikatywnie, mające istotną wartość informacyjną, lecz zarazem pozbawione większej wartości naukowej i analityczno-interpretacyjnej, pisane w niemal całkowitym oderwaniu od reguł pisarstwa naukowego, a więc bez stawiania tez czy hipotez, bez odwołania się do metod badawczych, bez stosowania metodologii właściwej dla badań politologicznych oraz bez niezbędnej konceptualizacji pojęciowej i definicyjnej. Odnoszę nieodparte wrażenie, że wniosek dr. Pawła Ukielskiego o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego został złożony przedwcześnie i bez głębszego namysłu. Powinien on z

tym wnioskiem poczekać do chwili ukazania się drukiem monografii pt. „Miejsce Grupy Wyszehradzkiej w polityce zagranicznej jej członków 1991-2016”, nad którą – jak pisze w autoreferacie – obecnie pracuje i która, wolno sądzić, mogłaby spełnić wymogi habilitacyjne.

W tej sytuacji z największą przykrością stwierdzić muszę, że jednotematyczny cykl publikacji pt. „Polityka zagraniczna a przemiany polityczne w krajach Grupy Wyszehradzkiej po 1989 roku” nie może zostać uznany za stanowiący „znaczný wkład w rozwój dyscypliny naukowej” w rozumieniu nadanemu temu warunkowi przez odpowiednie przepisy prawa, a mianowicie ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

prof. dr hab. Marek Bankowicz